

— Pag. 291 lin. 29: daretur jurisdictio, esset illimitata, ut dictum est, exigeretur enim ad formam consecrationis. — Pag. 308 lin. 3: injungere minori. — Pag. 324 lin. 19: ordinare posse. — Pag. 357 lin. 3: Joannem perfecit collectam. — Pag. 385 lin. 3 notae: probabiliter post conventum particularem; lin. 5 notae: p. 622 adhuc sine illud „non esse a Christo institutum“. — Pag. 399 lin. 6: (Bracarenis), Caspar. — Pag. 419 lin. 17: con essi loro. — Pag. 421 lin. 13: della potestà. — Pag. 426 lin. 15: Gerundensis. — Pag. 441 lin. 4: Guadicense² . . . et lin. 5: ²Alvarez a Vosmediano. De. — Pag. 447 lin. 3: secondo; lin. 8: commenda le SS. — Pag. 459 not. 1: fol. 537. — P. 490 lin. 35: la sciaressimo.

I.

Jacobi Lainez disputatio

de origine jurisdictionis episoporum

et de Romani pontificis primatu.

1. Cogitaveram, Ill^{mi} ac Rev^{mi} Dⁿⁱ et Patres S^{mi}, proponere sententiam meam de tota proposita doctrina et canonibus circa ordinis sacramentum et de censuris a sapientissimis patribus in eam prolatis, admittendo veras et rei convenientes, et superfluas et quae mihi minus verae et aequae viderentur, rejiciendo. Ceterum quia esset silvam immensam ingredi, nec posset brevi tempore praestari, decrevi tandem immorari in unica et praecipua multorum optimorum et doctissimorum patrum annotatione circa primum canonem, qua contenderunt: non solum debere eo canone decerni episcopos superiores presbyteris, sed etiam jure divino institutos, et eodem jure presbyteris superiores. Quam censuram ut pro tenuitate ingenii mei discutiam, tria facere cuperem cum Dei gratia et auxilio.

- I. Praemittam, quotuplex sit jus divinum, et quodnam sit illud, de quo hic loquimur;
- II. quaenam sit natura ecclesiasticae potestatis sive ordinis illa sit, sive jurisdictionis.
- III. Ex his deducam, quidnam sit respondendum ad controversiam, quae tractatur primo canone.

I.

Prima quaestio (praevia).

[De ratione juris divini.]

[Cap. I. Dupliciter jus divinum sumitur.]

2. Quoad primum ergo sciendum est, dupliciter sumi jus divinum a sanctis patribus, laxe sive communiter, et stricte sive proprie.

Laxe quidem sumitur, quum non solum comprehendit jus divinum, quod a Deo immediate instituitur, sed etiam comprehendit jus a Deo institutum per ecclesiam sive per ecclesiasticam potestatem; sic enim patres saepe leges ecclesiasticas, quas sicut ecclesia instituit ita tollere potest et mutare, jus divinum vocant.

De quo ne aliqui dubitare possint, libet de ea re multorum patrum sententias adducere, incipiendo a Petro Cluniacensi, qui clarius hoc jus laxum definit. Ait enim: „Hoc tamen reducere ad mentem caritas vestra debet, quod divina mandata partim mobilia, partim sunt immobilia. Divina vero mandata diximus non solum ea, quae per se ipsam in carne divinitas apparens hominibus tradidit, aut ea, quae per apostolos teneri constituit, sive illa quae ante susceptam carnem per patriarchas vel prophetas mandavit; sed etiam illa, quae post apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti unanimi multorum catholicorum consensu servari praeceperunt. Idem enim divinus Spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens, humanae saluti congruentia per eos dedit praecepta, per hos quoque, qui recentiores videntur, hominum salutem operari

A ss. patribus jus eccles. vocatur jus divinum.

salubria jubendo non destitit. Per diversos igitur praecones domini verba edita veneramur, in diversis organis ejusdem spiritus flatum agnoscimus.“¹

Haec ille, docens mandata divina esse non solum quae Christus per se vel per patriarchas et prophetas praecepit; sed etiam quae per pontifices et concilia; quia non tam respicit immediatum auctorem mandatorum, quam Deum, a quo fluxit mandatum, licet medio homine effluerit, juxta illud Bernardi l. de praecepto et dispensat. dicentis: „Quodsi tantopere cavenda sunt scandala parvulorum, quanto amplius praelatorum, quos sibi Deus aequare quodammodo in utraque parte dignatus, sibimet imputat illorum et reverentiam et contemptum, specialiter contestans eis: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.* An non denique hoc ipsum et regula nostra perhibet, ubi ait: Obedientia, quae majoribus praebetur, Deo exhibetur? Quamobrem quidquid vice Dei praecipit homo, quod non scit tamen certo displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est quam si praecipiat Deus. Quid enim interest, utrum per se an per suos ministros, sive homines sive angelos hominibus innotescat suum placitum Deus“?² Hactenus ille.

3. Haec solus Petrus Cluniacensis, qui modernus est prae aliis. Sed antiquissimi eodem modo acceperunt quandoque legem sive praeceptum divinum.

Inter quos Anacletus ep. 2. ait: „Ipsis quoque in civitatibus vel locis nostris patriarchas vel primates (qui unam formam tenent licet diversa sint nomina) leges divinae et ecclesiasticae poni et esse jusserunt.“³ Sic ille. Constat autem, non esse nisi legis canonicae et positivae, quod patriarcha sit in uno loco, et alii superiores in aliis. Ideo dicit idem Anacletus, quod ab Apostolis et b. Clemente hujusmodi divisio provinciarum sit renovata. Constat autem Clementem non potuisse condere jus divinum proprie.

Victor etiam papa quum dixisset: „Celebritatem sancti paschae die dominica agi debere, et praedecessores nostri jam statuerunt, et

¹ Epistolarum l. I. ep. XXVIII. Migne Patrol. lat. tom. 189 col. 148

² Cap. IX. n. 21. Migne P. L. tom. 182 col. 873.

³ Pseudo-Isidorus. (Jaffé Regesta Pont. Rom. ed. II. n. 3.) Mansi, Collectio conciliorum tom. I. col. 608; Migne Patrol. Graec. tom. 2 col. 801.

nos illud eadem die solemniter celebrari mandamus¹, subjungit in fine: „Haec vero statuta nulla debent improbitate convelli, nulla novitate mutari, quia alia ratio est causarum saecularium alia divinarum.“¹ Haec Victor in c. Celebritatem de cons. dist. 3. statuta pontificum vocans divinas causas.

Ad haec Leo ad episcopos per Africam constitutos: „Superest fratres, ut concordia obedientia salubres suscipiatis hortatus, et nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes, divinis et apostolicis constitutionibus pareatis, et in nullo patiamini providentissima canonum decreta violari.“² Haec ille, loquens in ea epistola de multis praeceptis positivis. — Idem Leo in eadem epistola paulo post subdit: „Episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis et frequentioribus civitatibus oporteat praesidere, ne quod sanctorum patrum divinitus inspirata decreta veterunt, viculis et possessionibus vel obscuris vel solitariis municipiis tribuatur sacerdotale fastigium.“³ Idem Leo ad Anastasium Thessalonicensem: „Igitur secundum sanctorum patrum canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuae cura praetenditur, jus traditae sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus.“⁴ Haec Leo, qui licet non vocet canonica decreta divina his in locis: satis tamen indicat, cur et a se et ab aliis sanctis patribus divina saepe vocentur; nempe quia a Spiritu s. illuminante et agente superiores, qui illa condiderunt, profecta sunt.

4. Innocentius IV. in concilio generali Lugdunensi: „Cum de diversis mundi partibus multi confluant ad sedem apostolicam quasi matrem, nos ad communem tam ipsorum quam aliorum omnium commodum et profectum paterna

¹ Pseudo-Isidorus. (Jaffé n. 74.) Mansi I, 700; Migne P. Gr. 5. 1483. Priora verba Victori attributa, composita sunt secundum vitam Victoris in libro pontificali cap. 2 et 3. — Sequentia desumpta sunt ex Leone M. epist. 104 cap. 3 (Migne P. L. 54, 995).

² Epist. VII. cap. 9. Migne P. L. 54, 65.

³ Ibid. cap. 10.

⁴ Epist. XIV. cap. II. Migne P. L. 54, 672.

sollicitudine intendentes (ut sit eis mora hujusmodi fructuosa) providimus, quod ibidem de cetero regatur, et vigeat studium juris divini et humani, canonici videlicet et civilis.“¹ Haec ille, per jus divinum intelligens jus canonicum. Juxta quem sensum multi patres loquuntur, qui per leges humanas tantum principum saecularium leges intelligunt.

Unde Augustinus scribit: „Divinum jus in Scripturis habemus, humanum jus in legibus regum.“ Et paulo inferius: „Jure ergo humano, jure imperatorum. Quare? quia ipsa jura humana per imperatores et reges saeculi Deus distribuit generi humano.“² Haec ille, docens ideo leges imperatorum dici jura humana, quia, licet a Deo sint, sunt tamen per imperatores et rectores saeculi.

Athanasius ad universos orthodoxos: „Sed et si qua in nos criminatio vim haberet, oportuit nec arianum hominem de nobis ferre sententiam, sed juxta ecclesiasticos canones et secundum Pauli monita congregatis populis, et Spiritu s. dictante cum virtute domini nostri Jesu Christi omnia canonicè examinari atque disponi praesentibus ac postulantibus populis et clericis, non extrinsece ab arianis sceleratis nundinis mercantem episcopi nomen ad eos, qui non postularent eum neque vellent neque omnino quae contigerant scirent, se ipsum exteriorum judicium potestate ac juribus per vim improbe nimis injicere“; solvi ex hoc ecclesiasticos canones, gentesque ad blasphemandum impelli, atque ad putandum, non divinis legibus neque secundum jura majorum, sed exsecrabilibus nundinis ac per vim ecclesiis praesules statui.³ Haec ille, vocans divinas leges

¹ Cap. 2. De privilegiis in 6 (V. 7).

² Tract. VI. in Joh. n. 25. Migne P. L. 35, 1436 s.

³ Epist. encycl. n. 2. Migne P. Gr. 25, 226 s., ubi ad verbum ita habetur: Si qua enim adversum nos criminatio vim haberet, oportuit nec Arianum nec Arianae sententiae hominem ordinari, sed secundum ecclesiasticos canones et secundum verba Pauli (I Cor. V. 4) congregatis populis et spiritu ordinantium cum virtute Domini nostri Jesu Christi omnia juxta ecclesiasticas leges disquiri ac peragi praesentibus populis et clericis qui illum postularent. Nec decuit eum ex alia regione ab

ipsos ecclesiasticos canones de ritu excommunicandi, et de ritu eligendi episcopos.

Theophilus scribit: „Ut ecclesiae justa judicia nequaquam irrationabili clementia destruantur, ne legi Dei arbitria praeferantur humana“,¹ et loquitur de decretis ecclesiae.

Basilium in regulis brevioribus scribit: „Ommino et jejunium et cibus pietati accommodata ex ratione assumi debent; ut videlicet quotiescunque mandato Dei per jejunium satisfaciendum sit, jejunemus; quotiescunque item mandatum Dei cibum desideret, quo corpus confirmetur, edamus, non ut helluones, sed ut operarii Dei.“² Haec Basilium, ut videtur vocans praeceptum Ecclesiae de jejunio mandatum Dei.

Basilium imitatus Nazianzenus ad Celeusium scribit „Delinquis ipse judex, quod non jejunas; et quomodo humanas leges servabis, cum divinas contemnas“?³

Praeterea Cyprianus in illos qui christianos idololatrantes absque canonicis satisfactionibus admittebant ad communionem: „Contra evangelii vigorem, contra domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita et falsa pax, periculosa dantibus et nihil accipientibus profutura; non quaerunt sanitatem, nec veram de satisfactione medicinam.“ Haec ille, non haec dicens, quod putet satisfactiones has vel illas ecclesiasticas prae-

Arianis adductum episcopi nomen quasi mercatum apud eos, qui eum nec peterent nec vellent et rem gestam prorsus ignorarent saecularium iudicium patrocínio ac vi sese intrudere. Illud enim vera ecclesiasticorum canonum abrogatio est ethnicosque ad blasphemandum inducit et ad suspicandum, quod non secundum divinam legem sed nundinatione et patrocínio ordinationes fiant.

¹ Theophilus Alex. epist. paschal. III. Migne P. L. 22, 828 inter opera S. Hieron.

² Regul. brevior. 139. Migne P. Gr. 31, 1175.

³ Epist. 112 ad Celeusium, Migne, P. Gr. 37, 210, ubi ita habet: Inique agis, o judex, qui non jejunas. Et quomodo leges humanas servabis, qui divinas contemnis ac pro nihilo ducis?

⁴ De lapsis n. 15. Migne P. L. 4, 478.

scriptas esse in evangelio vel Dei lege, sed quod evangelium et Dei lex commendat obedientiam legibus ecclesiae debitam quamdiu illa obligat, et ideo contra evangelium et legem Dei eis non obeditur.

5. Firmum ergo est, apud patres antiquos leges divinas saepe dici ipsas leges ecclesiasticas et positivas; leges vero humanas, leges principum et magistratum, quod ab homine latae sint, et in bonum humanum tendant, sicut leges ecclesiasticae ad caritatem ordinantur et vitam aeternam. Neque hanc doctrinam patres a seipsis hauserunt, sed ab ipso evangelio et Paulo. Dominus enim de praeceptis superiorum et Ecclesiae loquens ait [Luc. X, 16]: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.* Et iterum [Matth. XVIII, 17]: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus et publicanus.* De praeceptis etiam pharisaeorum et scribarum dixerat Judaeis [Matth. XXIII, 3]: *Quae dicunt facite, secundum autem opera eorum nolite facere.* Paulus quoque, postquam multa praecepta positiva et parvo tempore duratura tradiderat, dixit [I Cor. XIV, 37]: *Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quae scribo vobis, quia domini sunt mandata.* Et de similibus mandatis dicebat [I Cor. VII, 40]: *Puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.* Apostoli quoque in concilio statuente dixerunt: *Visum est Spiritui sancto et nobis, ut abstineatis a sanguine et suffocato* [Act. XV, 28, 29], quae omnia praecepta erant positiva, ut inferius fusiori sermone ostendemus.

[Cap. II. Jus divinum stricte sumptum explicatur.]

6. Quamvis autem ita accipiatur jus divinum a multis patribus antiquis, ut probatum est, certum nihilominus est, patres (sc. figentes canonem tridentinum) cum quibus hic agimus, non ita accepisse jus divinum, sed strictiori quodam et propriori modo; tum quia nemo catholicus negat illis, quin hoc modo et jurisdictio episcoporum et curatorum ordinaria, quinimo commissaria archiepiscoporum et legatorum et vicariorum sive aliorum exemptorum sit juris divini. Nam quum haec juris ecclesiastici sint, etiam erunt